

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEDF)

Bolu Abant İzzet Baysal University
Journal of Faculty of Education

2025, 25(3), 1717 – 1732. DOI: 10.17240/aibuefd.2025...-1569450

Siyasal Gelişmelerin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimindeki Ders İçeriklerine Etkisi Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Effect of Political Developments on Course Content in Turkish Language and Literature Education

Ferhat KAYACAN¹

Geliş Tarihi (Received): 17.10.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 21.04.2025

Yayın Tarihi (Published): 15.09.2025

Öz: Osmanlı Devleti yönetiminden Türkiye Cumhuriyeti yönetimine geçen toplumda birçok siyasal ve sosyal değişim olmuştur. Bu değişimlerin eğitim uygulamalarına etkisini belirlemek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Çalışmada siyasal olaylardan 30 Kasım 1925 tarihli 677 sayılı *Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Ünvonların Men ve İlgasına Dair Kanun* ile tekkelerin kapatılması örnek olarak seçilmiştir. Bu olayın Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarındaki tekke edebiyatıyla ilgili içeriklere etkisi incelenmiştir. Çalışma alanı, 1920 ile 1943 yılları arasında basılan dokuz kitap ve bu kitapların baskılarıyla sınırlandırılmıştır. Bu kitaplardan dördü 677 sayılı Kanun'dan önce, beşi de söz konusu Kanun'dan sonra basılmıştır. Çalışma alanında uygulanan öğretim programları ve ders kitapları araştırmanın amaçları doğrultusunda analiz edilmiştir. Çalışmanın tekke edebiyatıyla ilgili verileri birincil kaynaklardan toplanmıştır. Boylamsal desenle yürütülen çalışmada tekke edebiyatıyla ilgili veriler belgesel tarama yöntemiyle elde edilmiş, elde edilen veriler betimsel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada 677 sayılı Kanun'un Türk dili ve edebiyatı eğitimini etkilediği ve bu Kanun'dan sonra tekke edebiyatıyla ilgili içeriklerin siyasal yönden kabul edilebilir hâle getirilerek ders içeriklerinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ders içerikleri ve inceleme, Eğitim sosyolojisi, Siyasal gelişmeler ve eğitim, Türk dili ve Edebiyatı eğitimi.

&

Abstract: There have been many political and social changes in the society from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey. This study was conducted to determine the impact of these changes on educational practices. In the study, the closure of dervish lodges with the Law No. 677 dated November 30, 1925 on the Seddine of Dervish Lodges and Zaviyes and Tombs, and the Law on the Banning and Relief of Tombs and Some Titles was chosen as an example from political events. The effect of this event on the content of the textbooks used in the Turkish language and literature education on tekke literature was analyzed. The study area was limited to nine books and their editions published between 1920 and 1943. Four of these books were published before the Law No. 677 and five of them were published after the said Law. The curricula and textbooks applied in the study area were analyzed in line with the aims of the study. The data of the study on tekke literature were collected from primary sources. In the study conducted with a longitudinal design, data on tekke literature were obtained by documentary screening method, and the data obtained were analyzed by descriptive content analysis method. In the study, it was determined that Law No. 677 affected Turkish language and literature education and after this Law, the content related to tekke literature was rendered politically acceptable and used in course content.

Keywords: Course contents and analysis, Sociology of education, Political developments and education, Turkish language and literature education.

Atıf/Cite as: Kayacan, F. (2025). Siyasal gelişmelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki ders içeriklerine etkisi üzerine bir inceleme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1717-1732, DOI: 10.17240/aibuefd.2025...-1569450.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/aibuefd>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu.

¹ Sorumlu Yazar: Dr. Ferhat KAYACAN, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, ferhatkayacan@yandex.com, <https://orcid.org/0000-0001-8922-8412>

1. GİRİŞ

Edebî metinler sosyal bir üründür. Edebî metinlerin, oluşturulduğu toplumdan etkilendiği gibi toplumu etkilemesi de mümkündür. Edebiyat ve toplum arasındaki bu etkileşim inanç, kültür, hukuk, siyaset gibi sosyolojik alanlarda görülmektedir. Bu sosyolojik alanların hassasiyetleri, edebiyat eğitiminde kullanılan metinlerin seçimini ve uygulanmasını da etkilemektedir.

Toplumsal varlığı oluşturan unsurlar; dinî inançlar, ahlaki davranışlar, millî gelenekler gibi ortak fikirlerin bütünüdür. Bireyde bu toplumsal varlığı oluşturmak eğitimin amaçlarından biridir. Eğitim sosyolojisinde *toplumlaştırma* kavramıyla açıklanabilecek bu amaç, siyasal gelişmelerden de etkilenmektedir. Söz konusu etkilerin örneklerini millî düşüncelerle kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim uygulamalarında görmek mümkündür. Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçen toplumda yönetim değişikliğiyle birlikte devletin sürekliliği için millî benliğe sahip bir toplum oluşturmak amaçlanmıştır.

Osmanlı saltanatı 1 Kasım 1922'de kaldırılmış, yönetim Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'ne geçmiştir. Halifeliğin 3 Mart 1924'te 431 sayılı Kanun ile kaldırılmasıyla da merkezi yönetim güçlendirilmiştir. Tekke, zaviye ve türbeler 30 Kasım 1925'te 677 sayılı Kanun ile kapatılmıştır. Bu siyasal olaylarda millî düşüncelerle kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde millet egemenliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu siyasal olaylar, ümmetçi bir devletten millî bir devlete dönüşümün aşamaları olarak düşünülebilir.

Millî kimlik inşası, Keleş Kurtoğlu'nun (2024) da çalışmasında belirttiği gibi devletin temel meselelerinden biri olmuştur. Millî benliğe sahip bir millet oluşturmayı amaçlayan eğitim çalışmaları, 1920'de Maarif Vekâleti tarafından başlatılmıştır. Devletin devamlılığı için de önemli olan millî eğitim, siyasal gelişmelerden etkilenmiş, öğretim programları söz konusu gelişmelere göre düzenlenmiştir. Türk dili ve edebiyatı eğitimi siyasal gelişmelerden en çok etkilenen alanlardandır. Türk dili ve edebiyatı eğitiminde tekke edebiyatı ürünlerinin ders kitaplarında kullanımı, siyasal gelişmelerin eğitime etkisini gösteren önemli bir örnektir.

Tekke edebiyatı ürünleri de diğer edebiyat ürünleri gibi ait olduğu sosyal ortamın ürünleridir. “Din ve tasavvufu ilgili kavram, duygu, düşünce, ilke ve kuralları halka yaymak amacıyla bir tarıkata bağlı şairlerce yazılan şiirler” (Dilçin, 2000, s. 343) olarak tanımlanan tekke edebiyatı ürünleri ilahi, nefes, nutuk, devriye ve şathiyyât-ı sofîyâne olarak beş nazım türüne ayrılır.

İlahi; Allah'a yalvarmak, onu övmek için yazılan şiirlerdir. Dilçin (2000, ss. 343-344) ilahilerin tarikatlara göre isimlendirildiğini söyler; Mevlevilerde ayin, Bektaşilerde nefes, Gülşenilerde tapuğ, Halvetilerde durak, öteki tarikatlarda da cumhur veya ilahi isimlerinin kullanıldığını belirtir.

Nefes, Bektaşî şairlerinin yazdığı tasavvufî şiirlerdir. Tasavvuftaki vahdetivücut kavramının anlatıldığı nefeslerde Hz. Muhammet ve Hz. Ali için övgüler de söylenir.

Nutuk, pirlerin ve mürşitlerin tarıkata yeni giren dervişlere tarikat derecelerini ve tarikat adabını öğretmek için söyledikleri şiirlerdir. “Sade bir üslupla yola yeni girmiş bir müridi bilgilendiren, tarikatla hangi safhalarda neler yapması gerektiğini telkin eden nutuklar, pir veya yüksek mertebeli tarikat büyüklerince okunur” (Artun, 2002, s. 97).

Devriye, devir kuramını işleyen şiirlerdir. Devir kuramının temelinde evrenin ve insanın Allah'tan çıkmasını ve tekrar Allah'a dönmesini benimseyen felsefi görüş vardır. Genellikle Bektaşî çevrelerinde kullanılan bir nazım türüdür. Tasavvuf felsefesine göre ruhun âlemi dolaşmasını anlatan devriyeler mutlak varlıktan insana, insandan aslına dönüşü anlatırlar. Devir felsefesine göre maddi âleme, yani dünyaya gelen varlık önceleri cansızdır. Bir süre sonra bitki, daha sonra hayvan, en sonunda da insan olur. Artun (2002, s. 97) “bu devir hareketini daireye benzetir ve bu safaların ayrı ayrı anlatıldığını” söyler.

Şathiye, şath, şathiyât-ı sofîyâne şeklinde isimlendirilen, tekke edebiyatı ürünü mizahi manzumelerdir. İnançlarla alay eder gibi yazılan şiirlerdir. Şathiyeler, mutasavvıf şairlerce söylenmiş ya da yazılmış, tasavvufi inançları dile getiren, anlaşılması yorumlanmasına bağlı şiirlerdir. Şahin (2011, s. 37) “şathiyelerin kimi zaman küfür olarak kabul edildiğini, tasavvufi remizleri izah eden şiirler olduğu için ancak erbabının anlayabileceğini” belirtir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk resmî öğretim programı olan, Rumi 1340² yılında *Lise Müfredat Programlarının Esbab-ı Mucibe Lahiyası* adıyla yayımlanan öğretim programının analizinde liselerin ikinci devresindeki dördüncü ve beşinci³ sınıflardaki ders içeriklerinde tekke edebiyatıyla ilgili verilerin olduğu belirlenmiştir. Liselerin ikinci devre dördüncü sınıfta Türk lisan ve edebiyatı dersinin içeriğinde tekke edebiyatına *Millî Vezin ve Millî Edebiyat Şekilleri* başlığı altında yer verilmiştir. Bu başlık altında koşma, destan, türkü ve tuyuğ gibi halk edebiyatı ürünlerinin yanında tekke edebiyatı ürünlerinden ilahiden oluşan bir ders içeriği tasarlanmıştır. Liselerin ikinci devresindeki beşinci sınıf derslerinden olan Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriğinde tekke edebiyatıyla ilgili bir bölüm vardır. Bu dersin içeriğindeki *Onuncu Asra Kadar Türk Edebiyatı* başlıklı bölümünün açıklamasında edebiyat-ı sofîye ve özellikle Bektaşiler, Hurufiler, Kızılbaşlar gibi taifelere ait mezhebi edebiyat mevzubahis olunacağı söylenmiştir.

Eğitim sosyolojisi, toplum ile karşılıklı ilişkileri, bağlantıları ve etkilenmeleri inceleyen bir bilim dalıdır (Ergün, 1994). Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti’nde tekkelerin kapatılmasıyla ilgili siyasal gelişmelerin Türk dili ve edebiyatı eğitiminde tekke edebiyatı ürünlerini etkilemesi eğitim sosyolojisi açısından normaldir. Ders kitaplarının analizinden elde edilen verilerle yürütülen bu çalışmada tekke edebiyatı ürünlerindeki içerik değişikliklerinde siyasal gelişmelerin etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın amacı

677 sayılı Kanun ile tekkelerin kapatılmasının, Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarındaki tekke edebiyatıyla ilgili içeriklere etkisini belirlemek amacıyla bu araştırma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda “677 sayılı Kanun ile tekkelerin kapatılmasının Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarındaki tekke edebiyatıyla ilgili içeriklere etkisi var mıdır?” araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir. Bu problem cümlesinin yanında araştırmada şu alt problemlere de cevap aranmıştır:

- 1- Çalışma alanındaki kitapların hangilerinde tekke edebiyatıyla ilgili içerik vardır?
- 2- Çalışma alanındaki kitaplarda tekke edebiyatıyla ilgili hangi temsilciler tanıtılmıştır?
- 3- Çalışma alanındaki kitaplarda tekke edebiyatı ürünlerinden hangileri örneklenmiştir?

1.2. Araştırmanın önemi

Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti’nde uygulanan öğretim programının uzak hedeflerini ders içeriklerinde göstermesi bakımından Türk eğitim tarihi ve eğitim sosyolojisi açısından önemlidir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne geçiş dönemindeki siyasal gelişmelerin Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan metinlere yansımaları belirlemek amacıyla yapılan araştırma boyutsal desen ile yürütülmüştür. “Bu araştırma deseninde zamanın incelenen değişken üzerine etkisi tespit edilmeye çalışılır” (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2024, s. 33). Buna göre 677 sayılı Kanun ile tekkelerin kapatılmasının Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarının içeriklerine etkisi zamansal olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel türde

² Rumi 1340 yılının karşılığı miladi 1924 yılıdır.

³ Lise ikinci devre dördüncü sınıfın günümüzdeki karşılığı lise birinci sınıf, beşinci sınıfın günümüzdeki karşılığı lise ikinci sınıftır.

tarama modeline uygun olduğundan araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. “Betimsel tarama modelinde araştırmaya konu olan birey, olay ve nesne kendi koşulları içinde, olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2014, s. 77). Bu araştırma modeline göre araştırma sınırlılıkları içinde kullanılan ders kitaplarından tekke edebiyatıyla ilgili elde edilen bulgulara 677 sayılı Kanun’un etkisi kendi koşulları içinde olduğu gibi betimlenmiştir.

2.2. Araştırma materyali

Araştırma materyali, 1920 ile 1943 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarıdır. İlgili alan yazını ve resmî arşiv belgeleri taranarak söz konusu kitapların Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kitapların tekke edebiyatıyla ilgili içerikleri araştırmanın amaçlarına göre incelenmiştir. Bu kitaplar 677 sayılı Kanun’dan önce yayımlananlar ve 677 sayılı Kanun’dan sonra yayımlananlar şeklinde iki gruba ayrılarak incelenmiştir.

677 sayılı Kanun’dan önce yayımlanan şu dört ders kitabı araştırma materyali olarak incelenmiştir:

- *Güzel Yazılar IV* (1336-1338⁴) isimli kitap Süleyman Şevket tarafından yazılmış ve Galatasaray Sultanisinin dokuzuncu sınıf derslerinde kullanılmıştır.
- *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* (1338⁵) isimli kitap İbrahim Necmi tarafından hazırlanmış ve Galatasaray Sultanisinin 10. sınıftaki tarih-i edebiyat dersinde kullanılmıştır.
- *Edebiyat* isimli kitap, Ali Canip tarafından Rumi 1340⁶ yayımlanan öğretim programına göre hazırlanan ilk ders kitabıdır. 1943’e kadar lise derslerinde kullanılan kitap on üç defa basılmıştır.
- *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* (1340) isimli kitap, İsmail Habip tarafından hazırlanmış ve lise üçüncü sınıflardaki Garp edebiyatı dairesindeki Türk edebiyatı dersinde kullanılmıştır.

677 sayılı Kanun’dan sonra yayımlanan şu beş ders kitabı araştırma materyali olarak incelenmiştir:

- *Türk Edebiyatı Tarihi* (1926) isimli kitap Mehmet Fuat tarafından hazırlanmış ve lise ikinci sınıftaki Türk edebiyatı tarihi dersinde kullanılmıştır.
- *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926) isimli kitap; Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli’nin ortak çalışmasıyla hazırlanmıştır. Kitap, lise ikinci sınıftaki izahlı kıraat dersinde kullanılmıştır.
- *Tanzimat’a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* (1931) isimli kitap Saadettin Nüzhet tarafından hazırlanmış ve lise ikinci sınıfta Türk edebiyatı tarihi dersinde kullanılmıştır.
- *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat’a Kadar* isimli kitap Agâh Sırrı tarafından hazırlanmıştır. İlk defa 1932’de basılan kitap 1943’e kadar yedi defa basılmıştır. Kitap lise ikinci sınıfta Türk edebiyatı tarihi dersinde kullanılmıştır. Kitap yüzyıl esasına göre kronolojik dönemlere ayrılmıştır.
- *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* isimli kitap Mustafa Nihat tarafından hazırlanmıştır. Kitabın ilk cildi 1930’da, ikinci cildi 1932’de basılmıştır. Kitap tek cilt hâline getirilerek 1934’te tekrar basılmıştır.

2.3. Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırmanın zamanı ve araştırma materyalleriyle ilgili sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir:

- 1- Araştırmanın zamanı 1920 ile 1943 yılları arasındaki eğitim öğretim dönemleriyle sınırlandırılmıştır.
- 2- Çalışma alanı dördü 677 sayılı Kanun’dan önce yayımlanan, beşi 677 sayılı Kanun’dan sonra yayımlanan toplam dokuz kitap ve bunların baskılarıyla sınırlandırılmıştır.

⁴ *Güzel Yazılar IV* isimli kitapta geçen 1336 Rumi yılını, 1338 de hicri yılını göstermektedir, her iki yılın miladi karşılığı 1920 yılıdır.

⁵ 1338 Rumi yılının miladi karşılığı 1922 yılıdır.

⁶ 1340 Rumi yılının miladi karşılığı 1924 yılıdır.

3- Araştırma, ders kitaplarındaki tekke edebiyatı içerikleriyle sınırlandırılmıştır.

2.4. Veri toplama araçları ve süreci

Araştırmanın verilerinin toplanmasında belgesel tarama yönteminin aşamaları takip edilmiştir. “Mevcut belge ve kayıtların incelenerek veri toplanması şeklinde tanımlanan belgesel tarama yöntemi; kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme süreçlerini içerir” (Karasar, 2014, s. 183). Karaağaçlı (2023) da çalışmasında tarama işlemini “kaynak taraması, literatür taraması, rapor değerlendirmesi ve mevcut programların incelenmesi” (s. 141) şeklinde yapacağını belirtir. Bu açıklamaya uygun olarak öğretim programları, ders kitapları ve ilgili alan yazını taranarak araştırmanın verileri toplanmıştır. Çalışma verileri 30 Kasım 1925 tarihli 677 sayılı *Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun*’dan önce yayımlanan kitaplar ile söz konusu Kanun’dan sonra yayımlanan kitaplar şeklinde iki döneme ayrılarak birincil kaynaklardan toplanmıştır.

2.5. Verilerin analizi

Belgesel tarama modeliyle elde edilen araştırma veriler, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Çalışma, içerik analizinin “belirli bir nitel veri içerisindeki kelimelerin, konuların, kavramların anlamlarının ve aralarındaki ilişkilerin tespitine yönelik kullanılan bir araştırma yöntemi” (Zülfikar, 2022) tanımına uygundur. Buna göre çalışmada Yıldırım ve Şimşek’in (2008) de belirttiği gibi içerik analizinde öncelikle metinden edinilen verileri açıklayabilecek ilişki ve kavramlara erişmek amacıyla Türk dili ve edebiyatı eğitimi etkileyen siyasal gelişmeler belirlenmiştir. Elde edilen bu ilişki ve kavramlarla kitap içeriklerindeki değişiklikler gerekçelendirilmiştir.

Çalık ve Sözbilir (2014) çalışmalarında, içerik analizi araştırmalarını betimsel içerik analizi, tematik içerik analizi (meta sentez) ve meta analiz şeklinde üçe ayırmıştır. Betimsel içerik analizini, Ültay vd. (2021) çalışmasında sınırlandırılmış bir konuyla ilgili yapılan, yayımlanmış veya yayımlanmamış bütün çalışmaların incelenerek araştırma sonuçlarının ve eğilimlerinin tanımlayıcı bir şekilde değerlendiren sistematik bir çalışma olarak açıklar. Tematik içerik analizi (meta sentezi) “belli bir alandaki nitel araştırmaların yine nitel bir anlayışla ele alınarak benzerlik ve farklılıkların ortaya konması” (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34) olarak tanımlanır. Buna göre araştırma materyallerinden tek baskısı olan ders kitaplarından elde edilen verilerin analizinde betimsel içerik analizi, birden fazla baskısı olan ders kitaplarından elde edilen verilerin analizinde tematik içerik analizi (meta sentez) tekniğine uygun incelenmiştir.

2.5. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalardandır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde 30 Kasım 1925 tarihli 677 sayılı *Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun*’dan önce yayımlanan ve söz konusu Kanun’dan sonra yayımlanan ders kitaplarının içeriğindeki tekke edebiyatıyla ilgili bulgular araştırmanın alt problemlerine göre incelenmiştir.

3.1. 677 sayılı Kanun'dan önce yayımlanan ders kitapları

Bu bölümde Osmanlı Devleti'ne bağlı Galatasaray Sultanisinde Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan, Süleyman Şevket'in hazırladığı *Güzel Yazılar IV* (1336-1338⁷) isimli kitap ve İbrahim Necmi'nin hazırladığı *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* (1338⁸) isimli kitap ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra yayımlanan, Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan Ali Canip'in hazırladığı *Edebiyatı* isimli kitabın on üç baskısı, İsmail Habip'in hazırladığı *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* (1340) isimli kitap taranarak elde edilen tekke edebiyatıyla ilgili veriler analiz edilmiştir.

3.1.1. Güzel Yazılar IV

Güzel Yazılar IV (1336-1338) isimli kitabın içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. Kitap içeriğinde Sâmih Rifat'ın *Nefes* isimli şiiri ile bu şiire nazire olarak yazıldığı söylenen Yahya Kemal'in *İthaf* şiiri kullanılmıştır. Her iki şiirin içeriği açıklanmış, aruz kalıpları söylenmiştir. *Nefes* isimli şiirle ilgili şu açıklamalar kitap içeriğine alınmıştır:

"*Nefes*'te ayrı ayrı dörder mısralık altı parça var. Birincinin her satırı kafiyevidir. Sonra gelen kısımlarda üç evvelkiler kendi aralarında mukaffa bulunuyor. Dördüncü satır ilk satırdaki mısraların kafiyesine tabidir. Bu şekle, murabba denir. Nefesler tekke ilahilerine yakın hislerle yazılır. Ekseriya bestelenir. Tatlı, yanık nağmelerle terennüm edilir" (Süleyman Şevket, 1336-1338, s. 190).

Nefes isimli şiirin biçim özellikleri üzerinden tekke edebiyatı ürünlerinden olan nefesle ilgili bilgiler bu açıklamada yer almıştır. *İthaf*'ın şekil olarak *Nefes*'e benzediğini belirten Süleyman Şevket *İthaf* şiirinden sonra dönemindeki tekke edebiyatını şu şekilde değerlendirir:

"*İthaf*, Samih Rifat Bey'in *Nefes*'ine güzel bir naziredir. Bizim eski akıncılar, yeniçerilerin kabadayı zaferleri destanlara mevzu olabilir. Tekke zevkinin de mazide esrarlı derin kökleri vardır. Maverada kalan hakikate vakıf kalender, içli dervişlerin ruhu katı ve şiirsiz olamazdı. Bugün o hayat sönmüştür. Acısı, hicranlarla bize teselli aratıyor. Tekke havasını teneffüs etmekten haz ediyoruz. Mevlevi musikisi gönüllerimize yakın tatlı aşınalar gibi sevimli gelir. *Nefes* de *İthaf* da derinlerden kuvvet alan eski hasret ve teselli ihtiyacıyla doludur" (1336-1338, s. 192).

Kitap içeriğinde tekke edebiyatıyla ilgili çağdaş metinler kullanılmıştır. Bundan hareketle Süleyman Şevket'in yakından uzağa yaklaşımıyla kitap içeriklerini hazırladığı söylenebilir. Evrensel bir öğretim yaklaşımı olan yakından uzağa yaklaşımı, "öğretimde ilgilerin yakından başlayarak uzak ilgilere doğru yönelmesi, yakın yerden uzağa, yakın zamandan uzak zamana doğru bir sürecin izlenmesidir" (Karaağaçlı, 2021, s. 22). Ayrıca tekke geleneğiyle çağdaş ürünlerin verildiğini göstermesi bakımından da bu metinler önemlidir.

3.1.2. Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar

Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar (1338) isimli kitabın içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. Kitabın *Medhal* bölümünde *Osmanlı Edebiyatının Zuhurundan Evvel Anadolu'daki Türk Edebiyatı* başlığı altında Hazret-i Mevlana, Sultan Veled ve Yunus Emre'nin yaşam, eser ve üslupları hakkındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. İbrahim Necmi "Osmanlıların istiklaline takaddüm eden asır içinde edebiyatımız tekâmül ve inkişafında büyük bir hisse-i nüfuzları mevcut olan başlıca üç sima vardır; bunlardan birincisi Hazret-i Mevlana, ikincisi Sultan Veled, üçüncüsü de Yunus Emre'dir" (1338, s. 19) şeklinde bu kişilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna katkılarını anlatmıştır. Yunus Emre'yle ilgili hazırlanan içerikte İbrahim Necmi "Anadolu'da Türkçe şiir, varlığını göstermeye başladığı devirlerde yani yedinci karn-ı hicri nihayetlerinde tekke şiirinin en iyi numunesi Yunus Emre Divanı'nda görüldüğünü" (1338, s. 23) belirtir ve Yunus Emre'nin hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalara yer vermiştir.

⁷ *Güzel Yazılar IV* isimli kitapta geçen 1336 Rumi yılını, 1338 de hicri yılını göstermektedir, her iki yılın miladi karşılığı 1920 yılıdır.

⁸ Rumi 1338 yılının miladi karşılığı 1920 yıldır.

Kitabın *Medhal* bölümünde *Yedinci Karn-ı Hicri Nihayetinde Anadolu'da Türk Edebiyatının Evsafı* başlığı altında tekke edebiyatıyla ilgili görüşlerini İbrahim Necmi şu şekilde belirtmiştir:

“Tekke şiirlerinde Türkçe kelimeler, hece vezniyle söylenenlere tamamıyla tevaful ettiğı gibi, aruz vezniyle söylenenlere de ilk devirlerde saray şiirlerine faik bir imtizaç kabiliyeti göstermiştir. Yunus Emre’de Sultan Veled lisanında görüldüğü kadar garabet ve imalelere tesadüf edilmemesinde, veznin ve iki şairin muhitlerindeki farkın tesiri kabil-i inkâr olmamakla beraber, halk diline yaklaşmakta tekke şiirlerinin gösterdiği tefevvukun da mühim bir hissesi vardır” (1338, s. 26).

Anadolu’da Arapça ve Farsça etkisine rağmen tekke edebiyatıyla Türkçe ürünlerin verildiğı anlatılmıştır. Tekke edebiyatı millî edebiyat ürünü olarak değerlendirilmiştir.

3.1.3. Edebiyat

Edebiyat isimli kitabın on üç baskısının içerikleri analiz edildiğinde tekke edebiyatı kavramının sadece kitabın Rumi 1340’taki ilk baskısında kullanıldığı belirlenmiştir. Kitabın ilk baskısında tekke edebiyatı nazım türlerinden ilahi ve nefes örneklenmiş; nutuk, devriye ve şathiye türlerinin örneklerine yer verilmemiştir. Yunus Emre’den bir ilahi örneğı; Seyrani, Perişan ve Muhyiddin’den de birer nefes örneğı kullanılarak tekke edebiyatı ürünleriyle ilgili kitap içeriğı hazırlanmıştır. İlk baskının ön sözünde kitabın *Heyet-i İlmiye* kararlarında yer alan millî harsa uygun hazırlandığı açıklanmıştır. Bu açıklamaya göre tekke edebiyatı ürünleri millî kültür unsurlarından sayılmıştır.

1929’dan itibaren kitabın son dokuz baskısında *Millî Nazım Şekilleri* bölümünün içeriğinde *Âşık Edebiyatı* başlığı altında mâni, varsağı, koşma, destan ve türkü ile ilgili açıklama ve örneklere yer verilmiştir. Bu içeriğın devamında tasavvuf edebiyatından kısaca söz edilmiş; vahdet-i vücud felsefesi, Ahmet Yesevi, Mevlana Celalettin Rumi ve Yunus Emre’ye ilişkin bilgiler verilmiş, Yunus Emre’nin bir ilahisi kitap içeriğinde kullanılmıştır. Kitap içeriğinde tekke edebiyatı ürünü olan ilahi, tasavvuf edebiyatı başlığı altına alınmıştır.

Tekke edebiyatı ürünlerinin kitap içeriğindeki değişiminde 677 sayılı Kanun’un etkisi vardır. Bu bulgu eğitim sosyolojisi yönünden çok önemli bir örnektir. Tekke edebiyatıyla ilgili içeriklerin siyasal yönden kabul edilebilir duruma getirildiğı ve kitap içeriğinde bu şekilde kullanıldığı belirlenmiştir.

3.1.4. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi (1340) isimli kitabın içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. Kitabın *Medhal* bölümünde yer alan bu verilerden *Halk Edebiyatının Kıymeti* başlığı altındaki içerikte Yunus Emre’nin edebî yönü eserlerinden örnek metinlerle anlatılmıştır.

Mahallî Edebiyatlar başlığı altında halk edebiyatı metinlerinin konuları örneklerle anlatılmıştır. Tekke edebiyatı, yüksek zümreden olmalarına rağmen ilahi, nefes gibi şiirleri hece ile yazan özel bir halk edebiyatı şubesi olarak açıklanmış; Hacı Bayram Veli, Eşrefoğlu, Ümmi Sinan, Seyfullah Halveti, Akkırmani, Olanlar Şeyhi, Gaybi bu zümrenin temsilcisi olarak tanıtılmış; Hasan Dede, Akkırmani, Gaybi’nin şiirlerinden örnek metinlere yer verilmiştir.

Bektaşî Şairleri başlığı altında Şah Hıdayi, Miratı Baba, Şahı Baba, Seyrani Baba hakkındaki açıklamalarla ve bu kişilerden alınan örnek metinlerle kitap içeriğı oluşturulmuştur.

İncelenen kitaplar, 677 sayılı Kanun’dan önce hazırlandığı için tekke edebiyatı kavramı kullanılmıştır. Ancak Ali Canip’in *Edebiyat* isimli kitabının 677 sayılı Kanun’dan sonraki baskılarında kitap içeriğinin siyasal gelişmelere göre düzenlendiğı ve tekke edebiyatı kavramı yerine tasavvuf edebiyatı kavramının kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.2. 677 sayılı Kanun'dan sonra yayımlanan ders kitapları

Bu bölümde Mehmet Fuat'ın hazırladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* (1926) isimli kitap, Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli'nin birlikte hazırladıkları *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926) isimli kitap, Saadetin Nüzhet'in hazırladığı *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* (1931) isimli kitap, Agâh Sırrı'nın hazırladığı *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar* isimli kitabın yedi baskısı, Mustafa Nihat'ın hazırladığı *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* isimli kitabın üç baskısı taranarak elde edilen tekke edebiyatıyla ilgili veriler analiz edilmiştir.

3.2.1. Türk Edebiyatı Tarihi

Türk Edebiyatı Tarihi (1926) isimli kitabın içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. Kitapta *Tasavvufi Halk Şiiri: Yunus Emre ve Tesirleri* başlıklı bölümde *Yunus Emre'nin Hayatı, Yunus Emre'nin Eserleri, Yunus Sanatkâr* başlıkları altındaki açıklamalarla tekke edebiyatıyla ilgili içeriğe yer verilmiştir. Kitapta "tekke edebiyatı" kavramının kullanılmamasında siyasal gelişmelerin etkisi vardır.

3.2.2. Türk Edebiyatı Numuneleri

Türk Edebiyatı Numuneleri (1926) isimli kitabın içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili veriler tespit edilmiştir. Kitapta *Şah İsmail, Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal* başlıkları altında içerikler hazırlanmıştır.

Hatâyî mahlasını kullanan *Şah İsmail* ile ilgili içerikte *Şah İsmail'in hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili bilgi* verilmiş, yedi gazel ile iki nefes ile *Şah İsmail'in edebî metinleri* örneklenmiştir.

Yunus Emre içeriğinde Yunus Emre'nin diğer şairler gibi Farsça etkisinde olmadığı ve Türkçeyi kullanmadaki gücü belirtilmiş; münacaat, nefes ve ilahi ile Yunus Emre'nin edebî metinleri örneklenmiştir.

Halk edebiyatının başlıca simalarından biri olarak tanıtılan *Kaygusuz Abdal* içeriğinde Yunus Emre ile Kaygusuz Abdal arasındaki fikrî ve lisani alakayı göstermek amaçlanmıştır. Kaygusuz Abdal'ın hayatı, eserleri ve dil özellikleriyle ilgili bilgiler verilmiş; *Makalat-ı Baba Kaygusuz, Mesnevi, Gazel, Nefes ve Şathiyat* başlıkları altında Kaygusuz Abdal'dan alınan edebî metinlerle kitabın içeriği hazırlanmıştır.

Edebî temsilcilerin açıklamalarında "tekke edebiyatı" sözünün kullanılmaması dikkat çekicidir. Bu durum, siyasal gelişmelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimini etkilediğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

3.2.3. Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri

Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri (1931) isimli kitabın içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. Kitap içeriğinde halk edebiyatının dinî ve ladinî olarak iki koldan geliştiğini göstermek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dinî içerikli metinleri göstermek için tekke edebiyatı ürünleri kullanılmış, bu ürünlerle ladinî metinlerin tarihî gelişimleri birlikte gösterilmiştir. Dönemin edebî temsilcileri tanıtıldıktan sonra bu kişilerden alınan edebî metinle kitap içeriği oluşturulmuştur.

XIII. Asır Türk Edebiyatı isimli dönemde *Tasavvufi Halk Şiiri* başlığı altında Yunus Emre, *Ladinî Şiirin İnkişafı* başlığı altında da Hoca Dehhani tanıtılmıştır. *XIII. Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Yunus Emre'nin sekiz dörtlükten oluşan bir şiiri, Hoca Dehhani'nin III. Alâeddin'e yazdığı kasideden on beş beyitlik bir bölüm verilmiş; bu metinler *İzahı* başlığı altında dönemin Türkçesine çevrilmiştir.

XIV. Asır Türk Edebiyatı isimli dönemde *Halk Edebiyatı* başlığı altındaki içerikte dönemin *Ladinî Halk Edebiyatı* ile *Tasavvufi Halk Edebiyatı* hakkında kısa bilgiler verilmiş; tasavvufi halk edebiyatı temsilcisi olarak Sait Emre, Sadettin ve Kaygusuz Abdal tanıtılmış, bu kişilerin hayatları ve edebî kişilikleri anlatılmıştır. *XIV. Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Sait Emre ve Sadettin'den birer şiir ve bunların izahına; Kaygusuz Abdal'ın şath örneğine ve *Makalat*'tan bir bölüme yer verilmiştir.

XV. *Asır Türk Edebiyatı* isimli dönemde *Anadolu'da Halk Edebiyatı* başlığı altında *Tasavvufi Halk Edebiyatı* temsilcisi olarak Hacı Bayram Veli'nin hayatı, edebî kişiliği tanıtılmış; Melamilik hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Bu içeriğin dışında Eşrefoğlu Rumi ve Kemali Ümmi de dönemin tasavvufi halk edebiyatı temsilcisi olarak tanıtılmıştır. XV. *Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Hacı Bayram Veli ile Eşrefoğlu Rumi'den ikişer ilahi kitabın içeriğine alınmıştır.

XVI. *Asır Türk Edebiyatı* isimli dönemde Ahmedî Sarban, Üftade ve Ümmi Sinan tasavvufi halk edebiyatının temsilcisi; Pir Sultan Abdal da Bektaşî edebiyatının temsilcisi olarak tanıtılmıştır. XVI. *Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Ahmedî Sarban'dan iki gazel, bir ilahi ve bir murabba örneği, Üftade ve Ümmi Sinan'dan birer ilahi örneği, Pir Sultan Abdal'dan üç nefes örneği kullanılarak kitabın içeriği oluşturulmuştur.

XVII. *Asır Türk Edebiyatı* isimli dönemde *Anadolu'da Halk Edebiyatı* başlığı altında *Tasavvufi Halk Edebiyatı* temsilcisi olarak Seyfullah, Mısri Niyazi, Hüdai ve Âdem Dede tanıtılmış; bu kişilerin hayatları ve edebî değerleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir. XVII. *Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Seyfullah, Hüdai ve Âdem Dede'nin ilahi örnekleri; Mısri Niyazi'nin üç ilahi, bir murabba ve iki seçme beyti ile dönemin edebî metinleri örneklenmiştir.

XVIII. *Asır Türk Edebiyatı* isimli dönemde *Halk Edebiyatı* başlığı altında Sezai tasavvufi halk edebiyatı temsilcisi olarak tanıtılmış, XVIII. *Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Sezai'nin bir ilahisi, üç gazeli ve bir muhammesi kullanılarak dönemin edebî metinleri örneklenmiştir.

XIX. *Asır Bidayetinde Anadolu Türk Edebiyatı* isimli dönemde Kuddusi tasavvufi halk edebiyatının temsilcisi, Turabî Bektaşî edebiyatının temsilcisi olarak tanıtılmış; hayatları ve edebî kişilikleri anlatılmıştır. XIX. *Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Kuddusi'den bir ilahi örneği; Turabî'den bir nefes, bir koşma örneği kitap içeriğinde kullanılmıştır.

İçerik başlıklarından da anlaşılacağı gibi “tekke edebiyatı” sözü kullanılmamıştır. Tekke edebiyatı ürünlerinin kabul edilebilir şekilde düzenlenerek tasavvufi halk edebiyatı olarak isimlendirilmesinde 677 sayılı Kanun'un etkisi vardır. Bu etkiye rağmen Melamilik ve Bektaşilik ile ilgili bilgilerin kitap içeriğinde yer alması da dikkate değer bir durum olarak değerlendirilebilir.

3.2.4. Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar

Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar isimli kitabın yedi baskısının içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. Kitabın 1938'e kadar olan baskılarında *İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatının Başlangıcı*, 1939'dan itibaren baskılarında XIV. *Asra Kadar Türk Edebiyatı* başlıklarıyla kitaplarda yer alan dönemin içeriğinde Mevlana Celalettin Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Sultan Veled, Şeyyad Hamza ve Yunus Emre İslamiyet etkisindeki edebiyatın temsilcileri olarak tanıtılmıştır. Sultan Veled'in dokuz beyti, Şeyyad Hamza'nın dokuz beyti, Yunus Emre'nin münacat ve ilahisiyle dönemin edebî metinleri örneklenmiştir.

XIV. *Asırda Türk Edebiyatı* isimli dönemde *Halk ve Tasavvufi Halk Edebiyatı* başlığı altında Sait Emre ile Kaygusuz Abdal'ın dörtlükleri ile dönemin edebî metinleri örneklenmiştir.

XV. *Asırda Türk Edebiyatı* isimli dönemin içeriğinde *Tasavvufi Halk Edebiyatı* başlığı altında Hacı Bektaşî Veli'den iki ilahi ve Eşrefoğlu Rumi'den alınan metinle söz konusu dönemin edebî metinleri tanıtılmıştır.

XVI. *Asırda Türk Edebiyatı* isimli dönemin içeriğinde Ahmedî Sarban'ın iki manzumesi, Ümmi Sinan ve Üftade'nin birer ilahisi, Azmi Baba ve Pir Sultan Abdal'ın birer nefesi ile dönemin tasavvufi halk edebiyatı metinleri örneklenmiştir.

XVII. *Asırda Türk Edebiyatı* isimli dönemde Hüdai ve Niyazi-i Mısri'den alınan birer metinle dönemin tasavvufi halk edebiyatı metinleri örneklenmiştir.

XVIII. Asırda Türk Edebiyatı isimli döneminin içeriğinde Sezai tasavvufi halk edebiyatının dönem temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

XIX. Asırda Türk Edebiyatı Tanzimat'a Kadar isimli dönemde Turabi'den alınan bir şiire dönemin tasavvufi halk edebiyatı tanıtılmıştır ancak bu içerik 1939'dan itibaren kitabın baskılarından çıkarılmıştır.

Kitap içeriğinde tekke edebiyatı sözü yerine tasavvufi halk edebiyatı sözünün kullanılmasında 677 sayılı Kanun'dan sonraki siyasal gelişmelerin etkisi vardır.

3.2.5. Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi

Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi isimli kitabın üç baskısının içerik analizinde tekke edebiyatıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. *Diğer Nazım Nevileri* başlığı altında Bektaşî edebiyatı ile ilgili kısa değerlendirmeye yer verilmiş; Mehmet Ali Hilmi Baba'dan bir nefes; Mihrabi'den bir nefes, bir rübai; Harabi, Mirati ve Zeki'den birer nefes örneği; Mahcubi'den bir naat örneği kullanılmıştır. Bu içerik sadece 1930'daki baskıda yer almış, 1934'teki baskıda bu bölüm kitap içeriğinden çıkarılmıştır. Kitap içeriğinde tekke edebiyatı kavramının kullanılmadığı, ancak Bektaşî edebiyatı kavramının kullanıldığı gözlemlenmiştir.

İncelenen kitaplar, 677 sayılı Kanun'dan sonra hazırlandığı için tekke edebiyatı kavramı kullanılmamıştır. Tekke edebiyatıyla ilgili içerikler siyasal yönden kabul edilebilir hâle getirilmiş ve bu şekilde kitap içeriklerinde kullanılmıştır. Saadettin Nüzhet ve Mustafa Nihat'ın kitaplarında Bektaşî edebiyatı kavramının kullanıldığı belirlenmiştir. Saadettin Nüzhet'in kitabında Melamilik ile ilgili bilgilere de yer verdiği görülmüştür.

SONUÇ

Siyasal gelişmelerin eğitim uygulamalarına etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, tekkelerin 30 Kasım 1925'te 677 sayılı Kanun ile kapatılmasının Türk dili ve edebiyatı dersinde kullanılan kitaplardaki tekke edebiyatıyla ilgili içeriklere etkisi analiz edilmiştir. Çalışmada incelenen dokuz kitabın içerik analizinde tekke edebiyatı ürünleriyle ilgili verilere ulaşılmıştır. 677 sayılı Kanun'dan önce yayımlanan dört kitabın içerik analizinde "tekke edebiyatı" kavramının kullanılmasına rağmen söz konusu Kanun'dan sonra yayımlanan beş kitapta "tekke edebiyatı" kavramı yerine "tasavvufi halk edebiyatı, tasavvuf edebiyatı, tasavvufi halk şiiri" kavramlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bulgulardan hareketle Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan kitap içeriklerinin 677 sayılı Kanun'dan sonraki siyasal gelişmelerden etkilendiği ve bu gelişmelere göre tekke edebiyatıyla ilgili içeriklerin siyasal bakımdan kabul edilebilir bir şekilde isimlendirilerek kitaplarda kullanıldığı söylenebilir.

Ali Canip'in *Edebiyat* isimli kitabı 677 sayılı Kanun'dan önce bir defa, söz konusu Kanun'dan sonra da on iki defa basılmıştır. Bu kitabın ilk baskısında tekke edebiyatı ürünleri millî kültür unsuru olarak değerlendirilmesine rağmen sonraki baskılarda tekke edebiyatı kavramının kullanılmamasında söz konusu Kanun'un etkisinin olduğu görülmüştür. İlk baskıda tekke edebiyatı temsilcisi olarak tanıtılan Yunus Emre'nin 1929'dan sonraki baskılarda tasavvuf edebiyatı temsilcisi olarak tanıtılması da bu düşünceye desteklemektedir.

Çalışmada 677 sayılı Kanun'dan sonra Saadettin Nüzhet tarafından hazırlanan *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* (1931) isimli kitapta Bektaşî edebiyatı kavramının kullanıldığı ve Melamilik ile ilgili bilgiler verildiği görülmüştür. Mustafa Nihat tarafından hazırlanan *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* isimli kitapta da Bektaşî edebiyatı kavramı kullanılmıştır.

Çalışmada ders kitaplarında tekke edebiyatının edebî temsilcileri olarak kimlere yer verildiği de belirlenmiştir. Buna göre kitaplarda Yunus Emre'nin tekke edebiyatıyla ilgili içeriklerde zirve şahsiyet olarak kitaplarda yer aldığı belirlenmiştir. Yunus Emre'nin dışında tekke edebiyatının temsilcisi olarak kitaplarda yer alan otuz altı kişi tespit edilmiştir. Bu kişiler alfabetik olarak sıralanmıştır: Âdem Dede, Ahmedî Sarban, Akkirmani, Azmi Baba, Eşrefoğlu/Eşrefoğlu Rumi, Gaybi, Hacı Bayram Veli, Hacı

Bektaşî Veli, Halveti, Harabi, Hasan Dede, Hüdai, Mahcubi, Mehmet Ali Hilmi Baba, Kaygusuz Abdal, Kemali Ümmi, Kuddusi, Mihrabi, Miratî/Miratî Baba, Mısri Niyazî/Niyazî-i Mısri, Muhyiddin, Olanlar Şeyhi, Perişan, Pir Sultan Abdal, Sadettin, Sait Emre, Seyfullah, Sezai, Seyrani/Seyrani Baba, Şah Hıtaî, Şahı Baba, Şah İsmail, Turabi, Üftade, Ümmi Sinan, Zeki. Tüm bu edebî temsilcilerin dışında Süleyman Şevket, *Güzel Yazılar IV* (1336-1338) kitabında tekke edebiyatıyla ilgili çağdaş metinler kullanarak diğer kitaplardan farklı bir içerik hazırladığı belirlenmiştir. Kitapta Sâmih Rifat'ın *Nefes* isimli şiiri ile Yahya Kemal'in *İthaf* şiirinin kullanıldığı ve bu şiirlerin altında nefes türü ve tekke edebiyatıyla ilgili bilgilere de yer verildiği tespit edilmiştir.

Ders kitaplarında kullanılan tekke edebiyatı ürünleri de belirlenmiştir. Buna göre ilahi ve nefes örneklerinin ders kitaplarında kullanıldığı belirlenmiştir. *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926) isimli kitapta *Şathiyat* başlığı altında, *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* (1931) isimli kitapta da şath örneği olarak Kayguzu Abdal'dan örnek metin alınmıştır. Kitap içeriklerinde nutuk ve devriye ile ilgili herhangi bir veri tespit edilememiştir.

Osmanlı Devleti yönetiminden Türkiye Cumhuriyeti yönetimine geçen bir toplumda birçok sosyal ve siyasal değişim olmuştur. Çalışmada, bu değişimlerin, eğitim uygulamalarında kullanılan ders kitaplarının içeriğine yansımaları tespit edilmiştir. Siyasal yönetimin uygulamalarına göre toplumu hazırlamayı amaçlayan ve edebiyat kanonu olarak bilinen bu durum, eğitimde öğretim programlarının uzak hedefleri olarak isimlendirilir. Bu bağlamda Türk dili ve edebiyatı eğitiminin siyasal yönetimin uygulamalarına göre şekillendirildiği ve bu durumun Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarının içeriğine yansıdığı belirlenmiştir.

Araştırma verilerine göre, ders kitaplarının toplumsal, siyasal gelişmelerle uyumlu olduğu, Türk dili ve edebiyatı eğitiminin Türkiye Cumhuriyeti'nde millî bilinci şekillendirmede araç olarak kullanıldığı görülmüş ve öğretim programlarının uzak hedeflerinin de buna göre hazırlandığı anlaşılmıştır.

Kaynakça/Reference

- Agâh Sırrı (1932). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar* (1. baskı). Marifet Matbaası.
- Agâh Sırrı (1933). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar* (2. baskı). Kanaat Kütüphanesi.
- Ali Canip (1340). *Edebiyat* (1. baskı). Matbaa-i Âmire.
- Ali Canip (1926). *Edebiyat* (2. baskı). Millî Matbaa.
- Ali Canip (1927). *Edebiyat* (3. baskı). Devlet Matbaası.
- Ali Canip (1928). *Edebiyat* (4. baskı). Devlet Matbaası.
- Ali Canip (1929). *Edebiyat* (5. baskı). Devlet Matbaası.
- Ali Canip (1932). *Edebiyat* (6. baskı). Kanaat.
- Artun, E. (2002). *Dinî-tasavvufî halk edebiyatı* (1. baskı). Akçağ.
- Çalık, M. & Sözbilir M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*. 39(174), ss. 33-38. <https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/3412>
- Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ocak.
- Dilçin, C. (2000). *Örneklerle Türk şiir bilgisi* (6. baskı). Türk Dil Kurumu.
- Güzel, A. (2015). *Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı el kitabı* (7. baskı). Akçağ.
- Hasan Âli, Hıfzı Tevfik & Hamamîzâde İhsan.(1926). *Türk edebiyatı numuneleri* (1. baskı). Millî Matbaa.
- İbrahim Necmi. (1338). *Tarih-i edebiyat dersleri birinci cilt-eski edebiyatımızın tarihine seri bir nazar* (1. baskı). Matbaa-i Âmire.
- İsmail Habip (1340). *Türk tecdüt edebiyatı tarihi* (1. baskı). Matbaa-i Âmire.
- Karaağaçlı, M. (2021). *Öğretisel ilkeler ve yöntemler*. Bizim Büro.
- Karaağaçlı, M. (2023). *Program geliştirme butiği*. Bizim Büro.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi* (27. baskı). Nobel.
- Keleş Kurtoğlu, A. (2024). Gündüz dergisinin 1936-1938 yılları arasında yayımlanan sayılarının türler ve yazarlar ekseninde incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), ss. 338-358. <https://zenodo.org/record/13337662>
- Levend, A. S. (1935). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar* (3. baskı). Kanaat.
- Levend, A. S. (1938). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar* (4. baskı). Kanaat.
- Levend, A. S. (1939). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar* (5. baskı). Kanaat.
- Levend, A. S. (1941). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar* (6. baskı). Kanaat.
- Levend, A. S. (1943). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar* (7. baskı) Kanaat.
- Saadettin Nüzhet. (1931). *Tanzimat'a kadar muhtasar Türk edebiyatı tarihi ve numuneleri* (1. baskı). Suhulet Kütüphanesi.
- Süleyman Şevket. (1336-1338). *Güzel yazılar dördüncü cilt*. (1. baskı). Matbaa-i Âmire.
- Şahin, H. İ. (2011). Türk halk şiirinde tür ve şekil. A. Duymaz & Ç. Kara (Ed.), *Türk halk şiiri içinde* (ss. 30-54). Anadolu Üniversitesi.
- Mehmet Fuat (1926). *Türk edebiyatı tarihi* (1. baskı). Millî Matbaa.
- Mustafa Nihat (1930). *Metinlerle muasır Türk edebiyatı tarihi-ilk kısımlar: nazım, tiyatro, roman* (1. baskı). Devlet Matbaası.
- Mustafa Nihat (1932). *Metinlerle muasır Türk edebiyatı tarihi II* (1. baskı). Devlet Matbaası.
- Mustafa Nihat (1934). *Metinlerle muasır Türk edebiyatı tarihi* (birleştirilmiş baskı). Devlet Matbaası.
- Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) (2024). *Bilimsel araştırma okuryazarlığı ve akademik yazma kursu eğitim notları el kitabı*. Eğitim Araştırmaları.
- Ültay, E., Akyurt, H. & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* (10), ss. 188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin.
- Yöntem, A. C. (1937). *Edebiyat* (7. baskı). Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1938). *Edebiyat* (8. baskı). Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1939). *Edebiyat* (9. baskı). Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1940). *Edebiyat* (10. baskı). Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1941). *Edebiyat* (11. baskı). Kanaat.

- Yöntem, A. C. (1942). *Edebiyat* (12. baskı). Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1943). *Edebiyat* (13. baskı). Kanaat.
- Zülfikar, H. (2022). İçerik çözümlenmesi. Y. Saraç (Ed.), *Sosyal bilimler ansiklopedisi* içinde (s. 195). TÜBİTAK.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

The elements that constitute social existence are the whole of common ideas such as religious beliefs, moral behaviours, national traditions. Creating this social existence in the individual is one of the aims of education. This aim, which can be explained with the concept of socialisation in the sociology of education, is also affected by political developments. It is possible to see examples of these effects in the educational practices of the Republic of Turkey, which was founded with national ideas.

With the abolition of the Caliphate on 3 March 1924 with Law No. 431, the central administration was strengthened. Dervish lodges, lodges and tombs were closed down on 30 November 1925 with Law No. 677. These political events aimed to ensure national sovereignty in the Republic of Turkey, which was founded with national ideas. These political events can be considered as the stages of the transformation from an ummahist state to a national state.

National education, which is also important for the continuity of the state, was affected by political developments and curricula were organised according to these developments. Turkish language and literature education is one of the fields most affected by political developments. In Turkish language and literature education, the use of the five verse genres of tekke literature known as hymn, breath, nutuk, devriye and shathiyât-ı sofiyâne in textbooks is an important example showing the effect of political developments on education.

With the Law No. 677, this research was conducted to determine the effect of the closure of dervish lodges on the content of the textbooks used in Turkish language and literature education. In line with this purpose, 'Does the closure of dervish lodges with the Law No. 677 have an effect on the contents related to tekke literature in the textbooks used in Turkish language and literature education?' was determined as the problem statement of the research.

2. METHOD

The research, which was conducted to determine the reflection of political developments on the texts used in Turkish language and literature education, was conducted with a longitudinal design. With Law No. 677, the effect of the closure of lodges on the content of textbooks used in Turkish language and literature education was tried to be determined temporally. Descriptive survey model, one of the qualitative research methods, was used in the research. According to this research model, the effect of Law No. 677 on the findings obtained from the textbooks related to tekke literature within the limitations of the research is described as it is within its own conditions.

The research material is the textbooks used in Turkish language and literature education between 1920 and 1943. The study data were collected by dividing them into two periods as the books published before the Law No. 677 and the books published after the said Law.

The research data obtained by documentary scanning model were analysed by content analysis technique. Descriptive content analysis was used to analyse the data obtained from textbooks with a single edition, and thematic content analysis (meta synthesis) was used to analyse the data obtained from textbooks with more than one edition.

3. FINDINGS AND RESULTS

In the content analysis of nine books examined in the study, data on tekke literature products were found. Although the concept of 'tekke literature' was used in the content analysis of four books published before Law Ali Canip's book entitled *Edebiyat* was published once before Law No. 677 and twelve times after. Although in the first edition of this book, the products of tekke literature were evaluated as elements of national culture, it was observed that the Law in question had an effect on the absence of the

concept of tekke literature in subsequent editions. The fact that Yunus Emre, who was introduced as a representative of tekke literature in the first edition, was introduced as a representative of Sufi literature in the editions after 1929 supports this idea.

In the book titled *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* (1931) prepared by Saadettin Nüzhet after Law No. 677, the concept of Bektashi literature was used and information about Melamism was given. The concept of Bektashi literature is also used in the book titled *Metinlerle Muasir Türk Edebiyatı Tarihi* prepared by Mustafa Nihat.

In the study, it was also determined who were included in the textbooks as literary representatives of tekke literature. Accordingly, it was determined that Yunus Emre was included in the books as the peak figure in the contents related to tekke literature. Apart from Yunus Emre, thirty-six people were identified as representatives of tekke literature in the books. These people are listed alphabetically: Adam Dede, Ahmedî Sarban, Akkırmanî, Azmî Baba, Eşrefoğlu/Eşrefoğlu Rumi, Gaybî, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaşî Veli, Halvetî, Harabî, Hasan Dede, Hüdâî, Mahcubî, Mehmet Ali Hilmi Baba, Kaygusuz Abdal, Kemâlî Ümmî, Kuddusî, Mîhrabî, Miratî/Miratî Baba, Mîsrî Niyazî/Niyazî-i Mîsrî, Muhyiddin, Olanlar Şeyhî, Perişan, Pir Sultan Abdal, Sadettin, Sait Emre, Seyfullah, Sezai, Seyrani/Seyrani Baba, Şah Hıtaî, Şahî Baba, Şah İsmail, Turabî, Üftade, Ümmî Sinan, Zekî. Apart from all these literary representatives, Süleyman Şevket, in his book *Guzel Yazılar IV* (1336-1338), prepared a different content from other books by using contemporary texts related to tekke literature. It was determined that Sâmih Rifat's poem *Nefes* and Yahya Kemal's poem *İthaf* were used in the book and information about the genre of breath and tekke literature was included under these poems.

The products of tekke literature used in the textbooks were also determined. Accordingly, it was determined that hymns and breath samples were used in the textbooks. In the book titled *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926), under the title of Shathiyat, and in the book titled *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* (1931), a sample text from Kayguzu Abdal was taken as an example of shath. No data on oration and devîye were found in the contents of the books.

From the research data, it was determined that Turkish language and literature education was shaped according to the practices of the political administration and this situation was reflected in the content of the textbooks used in Turkish language and literature education.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalardandır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırma tek yazarlı bir çalışma olduğundan araştırmanın tasarlanması, yöntemin belirlenmesi, verilerinin toplanması ve analizi gibi makalenin yazım süreçleri sorumlu yazar tarafından yürütülmüştür.

DESTEK ve TEŞEKKÜR BEYANI

Makale yazma sürecini de bir eğitim ortamı olarak gören, yapıcı eleştirileriyle makalenin kuramsal yönden güçlenmesini sağlayan dergi hakemlerine; değerlendirme sürecindeki tüm sorulara nazik cevaplar veren dergi yönetimine teşekkür ederim.

ÇATIŞMA BEYANI

Yazar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.